

مقایسه رفتار سرقت علمی و عوامل مؤثر بر سرقت علمی در دانشجویان
استعداد درخشان و سایر دانشجویان (مورد مطالعه: دانشگاه شیراز)

Comparison of the Behavior of Plagiarism and Risk Factors of Plagiarism
among Talented Students and Other Students at the University of Shiraz

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۰۲/۳۱

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۱۲/۰۳

Ghorban Hemati Alamdarloo
Setareh Shojaee
Ghasem Salimi
Mohammad Sadegh Arjmandi

قربان همتی علمدارلو*

ستاره شجاعی**

قاسم سلیمی***

محمد صادق ارجمندی****

Abstract: This study aimed to compare the behavior of plagiarism and risk factors of plagiarism among talented students and other students at Shiraz University. This study was based on causal-comparative method. The statistical population of this research included the whole students at Shiraz University. The sample size was 156 students (78 talented students that were selected by purposeful sampling and 78 other students that were selected by random sampling). The behavior of plagiarism questionnaire and effective factors on plagiarism questionnaire were used for measuring of students' behavior of plagiarism and effective factors on plagiarism. Analysis of data using *multivariable analysis of variance* showed that in behavior of plagiarism average score of other students was significantly higher than talented student ($p < 0/01$). Moreover, in effective factors on plagiarism five subscales (attitude to plagiarism, self-efficiency, degree-seeking, lack of education, no fear of punishment) average score of other students was significantly higher than talented student ($p < 0/01$). Also in two subscales (lack of mechanism and virtual and electronic environment) there was no significant differences between talented and normal students ($p > 0/05$). According to the finding of this research, we can say that with increasing the knowledge and attitude of students about plagiarism and improving of their academic ability, plagiarism can be reduced.

Keywords: Plagiarism, Students, Talented, University.

چکیده: پژوهش حاضر با هدف مقایسه رفتار سرقت علمی و عوامل مؤثر بر سرقت علمی در دانشجویان استعداد درخشان با سایر دانشجویان در دانشگاه شیراز انجام گرفت. روش پژوهش از نوع علی-مقایسه‌ای بود. جامعه آماری پژوهش حاضر، تمامی دانشجویان دانشگاه شیراز بودند که از بین آنها نمونه‌ای به حجم ۱۵۶ نفر (۷۸ نفر دانشجوی استعداد درخشان به روش هدفمند و ۷۸ نفر از سایر دانشجویان به روش تصادفی) انتخاب شدند. یافته‌های مطالعه نشان داد که از نظر رفتار سرقت علمی میانگین نمره سایر دانشجویان به‌طور معنی‌داری بالاتر از دانشجویان استعداد درخشان بود ($P < 0/01$). افزون بر این، یافته‌های پژوهش نشان داد که از نظر عوامل مؤثر بر سرقت علمی در خرده‌مقیاس‌های نگرش مثبت دانشجویان در مورد سرقت علمی، فقدان خودکارآمدی دانشجویان، مدرک‌گرایی، فقدان آموزش مناسب در رابطه با سرقت علمی و نداشتن ترس از تنبیه و مؤاخذه شدن، میانگین نمره سایر دانشجویان به‌طور معنی‌داری بالاتر از دانشجویان استعداد درخشان بود ($P < 0/01$). همچنین در دو خرده‌مقیاس نبود قوانین و ساز و کار مناسب برای سرقت علمی و وجود فضاهای الکترونیکی و مجازی بین دو گروه تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد ($P > 0/05$).

واژگان کلیدی: سرقت علمی، دانشجویان، استعداد درخشان، دانشگاه.

* دانشیار گروه آموزش کودکان استثنایی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شیراز (نویسنده مسئول) ghorban_hemati@yahoo.com

** استادیار گروه آموزش کودکان استثنایی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شیراز

*** استادیار بخش مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شیراز

**** دانشجوی دکتری گروه روان‌شناسی واحد مرودشت دانشگاه آزاد اسلامی

مقدمه

سرقت علمی^۱، ارائه کار یا مالکیت دیگران به نام خود، بدون اذعان یا ارجاع مناسب، تعریف می‌شود (یو^۲، ۲۰۰۷). گیلبرت و دنیسون^۳ (۲۰۰۳) نیز سرقت علمی را اختصاص دادن ایده‌ها، فرایندها، نتایج، عبارت‌ها و آثار ادبی دیگران به نام خود، بدون اذعان یا ارجاع مناسب تعریف می‌کنند. سرقت علمی از مشکلات اساسی در محیط‌های دانشگاهی است (پاپواک و همکاران^۴، ۲۰۱۰). در مورد شیوع سرقت علمی بین دانشجویان اتفاق نظر وجود ندارد؛ اما این اتفاق نظر بین پژوهشگران وجود دارد که به دلیل رشد فناوری، پیدایش و گسترش اینترنت و توسعه انواع نرم‌افزارهای مختلف، هم سرقت علمی رایج‌تر و گسترده‌تر شده است و هم کشف آنها آسان‌تر و سریع‌تر شده است (پارک^۵، ۲۰۰۳؛ سهرابی، ۱۳۹۱).

سرقت علمی در دانشجویان به چهار روش زیر صورت می‌گیرد: الف- سرقت مطالب دیگران و ثبت آنها به نام خود مانند خریدن مقاله یا پژوهش از مراکز خدمات پژوهشی، خدمات کامپیوتری یا مراکز تایپ و تکثیر. همچنین کپی کردن مطالب مقاله یا پژوهش خود از مطالب مقاله یا پژوهش‌های دیگران بدون استناد و ارجاع صحیح نیز سرقت مطالب دیگران و ثبت آنها به نام خود است؛ ب- ارائه مقاله دیگران (برای مثال دوست، فامیل و غیره) به نام خود؛ ج- کپی بخش‌هایی از مطالب خود از یک یا چند منبع دیگر و ارائه منبع کامل بدون گذاشتن علامت نقل قول مستقیم؛ د- برداشتن مطالب از یک یا چند منبع بدون ارائه مستندات ضروری (پارک، ۲۰۰۳).

دلایل گوناگونی برای سرقت علمی دانشجویان وجود دارد که از جمله آنها می‌توان به کمبود وقت برای انجام تکالیف، مهارت‌های مدیریت زمان ضعیف، پاداش ناکافی برای تلاش یا کارآمدی، برنامه درسی فشرده، ترس از نمره ضعیف و تمایل به نقض مقررات اشاره کرد (هریس^۶، ۲۰۰۲). افزون بر موارد یاد شده، پارک (۲۰۰۳) نداشتن دانش و آگاهی دانشجویان از مصادیق سرقت علمی، افزایش بهره‌وری از طریق سرقت علمی، ضعف در مدیریت زمان، ارزش‌ها و نگرش‌های شخصی، به دست

1. plagiarism
2. Yeo
3. Gilbert & Denison
4. Pupovac et al
5. Park
6. Harris

آوردن فرصت بهتر از طریق سرقت علمی و فقدان عوامل بازدارنده سرقت علمی را از دلایل سرقت علمی دانشجویان بیان می‌کند. همچنین بهادری و همکاران (۱۳۹۱) سازوکارهای نامناسب ارتقا مثل شرط چاپ کردن دو مقاله توسط دانشجو برای دفاع از رساله دکتری، آگاه نبودن از حقوق مالکیت معنوی و آشنایی نداشتن با روش‌های صحیح استناد، ارجاع و نقل قول را از دلایل سرقت علمی دانشجویان می‌دانند.

پژوهش‌های متعددی با موضوع سرقت علمی در محیط‌های علمی داخل کشور اجرا شده است که از جمله آنها می‌توان به نورمحمدی (۱۳۹۳)، اکبری و عبدالهی‌فرد (۱۳۹۲)، سهرابی (۱۳۹۱)، بهادری و همکاران (۱۳۹۱) و ستوده و همکاران (۱۳۸۹) اشاره کرد. شایان ذکر است که این پژوهشگران، بیشتر مصادیق سرقت علمی را بررسی و پیشنهادهایی برای پیشگیری از سرقت علمی ارائه کرده‌اند. افزون بر پژوهش‌های بیان شده، زمانی و همکاران (۱۳۹۲) عوامل مؤثر بر سرقت علمی دانشجویان دانشگاه اصفهان را بررسی کرده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که به ترتیب مدرک‌گرایی و توجه زیاد به نمره، نبود احساس خودکارآمدی در دانشجویان در انجام دادن پژوهش و نوشتن گزارش‌های علمی، نبود سازوکارهای مناسب برای تشخیص و تنبیه سارقان علمی، عوامل اجتماعی - فرهنگی، آموزش‌های ناکافی قبلی درباره چگونگی استناددهی و شناسایی انواع سرقت علمی در دوران دبیرستان یا در آموزش‌های غیررسمی، تشخیص ندادن سرقت علمی دانشجویان از سوی استادان و واکنش نشان ندادن به آن، عوامل فشار، آموزش‌های ناکافی در دانشگاه برای شناساندن و نحوه پیشگیری از سرقت علمی، ترس نداشتن از تنبیه و مؤاخذه شدن و وجود داشتن فضاهای مجازی و الکترونیکی از عوامل مؤثر بر سرقت علمی دانشجویان هستند. یافته‌های پژوهش کیفی اجاقی و همکاران (۱۳۹۰) نشان داد که عوامل درونی مربوط به استعدادها، ادراک و دریافت‌های خود شخص از طریق کانال‌های خانواده و جامعه بر تقلب و سرقت علمی مؤثر بودند. عوامل بیرونی نیز از محیط اطراف بر عملکرد شخص در انجام کار پژوهشی نیرو وارد می‌کنند. یافته‌های این مطالعه نشان داد که شخص در ارتکاب تخلف به‌طور اختیاری و غیر اختیاری، از محیط تأثیر می‌گیرد.

پژوهش کیوان‌آرا و همکاران (۱۳۹۲) حاکی از آن است که مرز بین سرقت علمی و صداقت در علم بسیار نامحسوس است و از آنجایی که شیوه‌های بسیار گوناگونی وجود دارد، باید نهادی در کمیته‌های پژوهشی دانشگاه‌ها به‌منظور آموزش افراد در

زمینه پرهیز از انواع تقلب و سرقت علمی وجود داشته باشد. همچنین افزایش اطلاع‌رسانی از انواع تخلف‌های علمی و مجازات مربوط می‌تواند در کاهش ارتکاب تخلف و افزایش اطلاعات در دستگاه‌های حقوقی کشور به‌منظور روزآمد کردن قوانین مربوط مؤثر واقع شود.

همچنین زمانی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی با مقایسه عوامل مؤثر بر سرقت علمی برحسب جنسیت و رشته تحصیلی از دیدگاه دانشجویان به این نتیجه رسیده‌اند که زنان در دو مؤلفه نگرش‌های بازدارنده از سرقت علمی و همچنین دانش و آگاهی از پدیده سرقت علمی نسبت به مردان برتری داشتند. ولی میزان خودکارآمدی مردان در انجام کارهای علمی و نوشتن مقاله از زنان بیشتر بود. مقایسه بین رشته‌ها نشان داد که در مؤلفه‌های دانش و آگاهی از سرقت علمی و پیامدهای آن و همچنین نبود خودکارآمدی در دانشجویان برای نوشتن مقاله بین دانشجویان علوم انسانی با علوم پایه و مهندسی تفاوت معنی‌داری وجود داشت. افزون بر این، فعلی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی نگرش و رفتار دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس را در زمینه سرقت علمی بررسی کرده و به این نتیجه رسیدند که میزان نگرش و رفتار بیشتر دانشجویان در زمینه سرقت علمی به ترتیب در سطوح نسبتاً نامساعد و متوسط بود. همچنین، یافته‌های تحقیق نشان داد که بین رفتار دانشجویانی که در کارگاه‌های آموزشی مقاله‌نویسی شرکت کرده و آنهایی که شرکت نکرده‌اند، درخصوص سرقت علمی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

افزون بر پژوهش‌های یاد شده در مورد سرقت علمی می‌توان به پژوهش‌هایی درباره رفتارهای سرقت ادبی بین دانشجویان (یوانگ، چو، چو و فانگ، ۲۰۱۶)؛ سرقت علمی در دانشجویان مهندسی (استاپنبلت، ۲۰۱۲)؛ سرقت علمی در محیط‌های دانشگاهی (احمدی، ۲۰۱۴)؛ نگرش و دانش دانشجویان به سرقت علمی (ابگبولام و ازه، ۲۰۱۵)؛ کاهش سرقت علمی با راهبرد مشاوره و کمک‌های آموزشی و بهره‌گیری از نرم‌افزار (سیفرند، لنهاارد و اسپنت، ۲۰۱۵) اشاره کرد.

1. Yeung, Chu, Chu, & Fung
2. Stappenbelt,
3. Ahmadi,
4. Ibegbulam, & Eze
5. Seifried, Lenhard, & Spinath

با وجود یافته‌های پژوهش‌های ذکر شده، برخی تحقیقات نشان می‌دهند که دانشجویانی که مهارت‌های نگارش بهتری دارند، خلاق‌تر هستند، اعتماد به نفس بالاتری دارند و کمتر مرتکب سرقت علمی می‌شوند (مارتین^۱، ۲۰۰۵). با توجه به این یافته می‌توان چنین فرض کرد که هر چه دانشجویان توانمندتر باشند، احتمالاً کمتر به سرقت علمی مبادرت می‌کنند. اگر این فرضیه درست باشد باید سایر دانشجویان در مقایسه با دانشجویان استعداد درخشان بیشتر مرتکب سرقت علمی شوند. به همین دلیل و با توجه به اینکه در این زمینه پژوهشی انجام نشده است و پاسخ علمی دقیقی برای فرضیه یاد شده وجود ندارد، این پژوهش به دنبال آن است تا با مقایسه رفتار سرقت علمی و عوامل مؤثر بر سرقت علمی در دانشجویان استعداد درخشان و سایر دانشجویان، فرضیه بیان شده را مورد آزمون قرار دهد.

روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع علی-مقایسه‌ای بود. جامعه آماری شامل همه دانشجویان دانشگاه شیراز بودند که در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ مشغول به تحصیل بودند.

روش نمونه‌گیری و حجم نمونه: آزمودنی‌های این پژوهش ۱۵۶ نفر بودند. روش نمونه‌گیری دانشجویان استعداد درخشان هدفمند بود (ملاک هدفمندی حائز شرایط استعداد درخشان بودن بر اساس آیین‌نامه احراز استعدادهای برتر و نخبگی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی جمهوری اسلامی ایران). بدین صورت که ابتدا از دفتر استعدادهای درخشان دانشگاه شیراز اسامی و مشخصات همه دانشجویانی که براساس آیین‌نامه احراز استعدادهای برتر و نخبگی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی جمهوری اسلامی ایران حائز یکی از شرایط استعداد درخشان بودند و در دفتر استعدادهای درخشان دانشگاه شیراز ثبت نام کرده بودند، دریافت شد. سپس با تک‌تک دانشجویان تماس گرفته شد و پرسشنامه‌های پژوهش در اختیار افرادی قرار گرفت که مایل به همکاری در پژوهش بودند. بدین ترتیب ۷۸ دانشجوی استعداد درخشان پرسشنامه‌های پژوهش را تکمیل کرده و بازگشت دادند. سپس به ازای هر دانشجوی استعداد درخشان، یک دانشجوی عادی از همان جنس به صورت کاملاً تصادفی به‌عنوان گروه مقایسه انتخاب شد. بدین صورت که برحسب جنسیت به

¹. Martin

تعداد دانشجویان استعداد درخشان، از سایر دانشجویان دانشگاه شیراز به طور کاملاً تصادفی در محیط دانشگاه (از قبیل خوابگاه پسرانه و دخترانه و دانشکده‌ها، سلف‌سرویس و غیره) خواسته شد که در صورت تمایل در پژوهش شرکت کنند و پرسشنامه‌ها را تکمیل کنند که بدین ترتیب ۷۸ دانشجوی عادی به‌عنوان نمونه سایر دانشجویان انتخاب شد.

از نظر جمعیت‌شناختی از کل ۱۵۶ نفر، ۹۴ نفر مرد (۶۰/۳ درصد) و ۶۲ نفر زن (۳۹/۷ درصد) بودند. ۷۸ نفر از آنها (۳۱ دختر و ۴۷ پسر) سایر دانشجویان و ۷۸ نفر از آنها (۳۱ دختر و ۴۷ پسر) دانشجویان استعداد درخشان بودند. دامنه سنی آزمودنی‌ها ۱۹ تا ۳۷ ساله و مقطع تحصیلی‌شان از کارشناسی تا دکتری و از همه رشته‌های تحصیلی بودند.

ابزار پژوهش: به‌منظور جمع‌آوری داده‌های پژوهش از پرسشنامه رفتار سرقت علمی و عوامل مؤثر بر سرقت علمی استفاده شد.

پرسشنامه رفتار سرقت علمی در میان دانشجویان (شامل ده گویه) به صورت لیکرت شش‌درجه‌ای (۱= بسیار زیاد، ۲= زیاد، ۳= نسبتاً زیاد، ۴= نسبتاً کم، ۵= کم و ۶= بسیار کم) بود که از پژوهش فعلی و همکاران (۱۳۹۱) اقتباس شد. ضریب آلفای کرونباخ در پژوهش فعلی و همکاران (۱۳۹۱) برای پرسشنامه رفتار سرقت علمی ۰/۸۹ گزارش شده است. شایان ذکر است که این ده گویه به‌عنوان گویه‌های خرده‌مقیاس رفتار سرقت علمی در پژوهش فعلی و همکاران (۱۳۹۱) به‌کار رفته بود که در این پژوهش به‌عنوان ابزار سنجش رفتار سرقت علمی استفاده شد. پرسشنامه عوامل مؤثر بر سرقت علمی مشتمل بر هفت خرده‌مقیاس به شرح زیر بود:

خرده‌مقیاس نگرش دانشجویان به سرقت علمی (شامل ۹ گویه) به صورت لیکرت شش‌درجه‌ای (۱= بسیار زیاد، ۲= زیاد، ۳= نسبتاً زیاد، ۴= نسبتاً کم، ۵= کم و ۶= بسیار کم) از پژوهش فعلی و همکاران (۱۳۹۱) اقتباس شد. ضریب آلفای کرونباخ در پژوهش فعلی و همکاران (۱۳۹۱) برای این خرده‌مقیاس ۰/۸۱ گزارش شده است. خرده‌مقیاس‌های فقدان خودکارآمدی (شامل ۵ گویه)، نبود سازوکارها (شامل ۶ گویه)، مدرک‌گرایی (شامل ۳ گویه)، فقدان آموزش (شامل ۶ گویه)، ترس نداشتن از تنبیه و مؤاخذه (شامل ۶ گویه) و فضاهای الکترونیکی و مجازی (شامل ۳ گویه) از نوع طیف لیکرت (۱= بسیار زیاد، ۲= زیاد، ۳= نسبتاً زیاد، ۴= نسبتاً کم، ۵= کم و ۶= بسیار کم) از پژوهش زمانی و همکاران (۱۳۹۲) اقتباس شد. در پژوهش مذکور آلفای

کرونباخ مؤلفه‌ها بین ۰/۷۵ تا ۰/۸۵ گزارش شده است. برای بررسی روایی محتوایی پرسشنامه عوامل مؤثر بر سرقت علمی، بعد از تهیه، از طریق رایانامه به ۱۰ نفر از استادان مدیریت، صاحب‌نظران و متخصصان موضوع مدیریت آموزشی، آموزش عالی و روان‌شناسی کودکان استثنایی ارسال شد. پس از دریافت بازخورد از این خبرگان، اصلاحات پیشنهادی، اعمال و پرسشنامه نهایی تدوین شد. در این پژوهش به‌منظور تعیین پایایی آزمون ابتدا روی یک نمونه اولیه شامل ۳۰ دانشجو اجرا شد. سپس با استفاده از داده‌های به دست آمده از این پرسشنامه‌ها و با نرم‌افزار آماری SPSS میزان ضریب پایایی با روش آلفای کرونباخ برای این ابزار ۰/۹۱ به دست آمد. برای تعیین روایی پرسشنامه در این پژوهش، اعتبار محتوا و اعتبار عاملی سؤال‌های پرسشنامه بررسی شد. اعتبار محتوای این پرسشنامه با مطالعه کتاب‌ها و مقاله‌های مربوط به پژوهش و تعیین اطلاعات لازم در این تحقیق، مطالعه پرسشنامه‌های مقاله‌ها و تحقیقات و تعیین نقاط قوت و ضعف آنها تأیید شده است. در اعتبار عاملی این پژوهش، در مرحله انتخاب و چرخش عامل‌ها، چرخش عامل‌ها به‌صورت متعامد صورت گرفته و تحلیل پرسش‌هایی که برای ابعاد گوناگون استفاده شده است، با استفاده از تحلیل عامل تأییدی، عوامل مربوط به هر کدام به دست آمده است. نتایج آزمون مناسب بودن تعداد نمونه برای تحلیل عامل (KMO) برای هر گروه سؤال‌ها محاسبه شده است. میزان KMO که برای انجام تحلیل عاملی آزمون مناسبی است، برای سؤال‌های مربوط به این تحقیق به دست آمده است. برای پرسشنامه تحقیق حاضر ماتریس چرخش یافته با استفاده از روش واریماکس حاصل شده که برای تفسیر و شناسایی عامل‌ها به‌کار رفته است. نتایج آزمون کفایت نمونه‌برداری نیز در جدول (۱) ارائه شده است.

جدول (۱) آزمون KMO و بارتلت در خصوص شاخص‌های پرسشنامه

۰/۷۵۸	شاخص کفایت نمونه‌برداری (KMO)	
۵/۱۷	مقدار آزمون	آزمون بارتلت
۰/۰۰۰	سطح معنی‌داری	

بر اساس نتایج جدول فوق شاخص KMO نشان‌دهنده عدد ۰/۷۵ است. این عدد نشان می‌دهد که نمونه‌ها برای تحلیل کفایت می‌کند. شایان ذکر است داده‌ها با کمک نرم‌افزار آماری SPSS و با استفاده از روش تحلیل واریانس چندمتغیره تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌های تحقیق

در این بخش نخست اطلاعات توصیفی مشارکت‌کنندگان پژوهش و سپس نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره ارائه شده است.

مشاهده میانگین نمره رفتار سرقت علمی و عوامل مؤثر بر سرقت علمی بین دو گروه در جدول (۲) نشان می‌دهد که به‌جز عامل فضاهای الکترونیکی و مجازی در سایر متغیرها میانگین نمره سایر دانشجویان بالاتر از دانشجویان استعداد درخشان است.

جدول (۲) میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش در دانشجویان استعداد درخشان و

سایر دانشجویان

سایر دانشجویان		دانشجویان استعداد درخشان		مؤلفه‌های سرقت علمی
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
۰/۷۶	۳/۶۴	۰/۸۱	۳/۰۷	نگرش مثبت به سرقت علمی
۰/۹۴	۳/۴۹	۰/۷۴	۳/۱۱	فقدان خودکارآمدی
۱/۲۳	۳/۷۳	۱/۱۹	۴/۰۹	نبود قوانین و ساز و کار مناسب
۱/۱۶	۳/۰۹	۱/۱۵	۲/۴۶	مدرک‌گرایی
۱/۰۴	۲/۷۵	۰/۶۷	۱/۹۸	فقدان آموزش
۱/۱۵	۳/۷۶	۱/۱۹	۳/۱۱	نداشتن ترس از تنبیه
۱/۱۱	۴/۱۸	۱/۲۱	۴/۳۸	فضاهای الکترونیکی و مجازی
۱/۳۱	۳/۳۳	۱/۱۷	۲/۱۶	رفتار سرقت علمی

با توجه به جدول (۲) میانگین نمره رفتار سرقت علمی و عوامل مؤثر بر سرقت علمی (به جز عامل فضاهای الکترونیکی و مجازی) در سایر دانشجویان بالاتر از دانشجویان استعداد درخشان است.

فرضیه پژوهش: رفتار سرقت علمی و عوامل مؤثر بر سرقت علمی در سایر دانشجویان بیشتر از دانشجویان استعداد درخشان است.

برای آزمون فرضیه از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) استفاده شد که نتایج آن در جدول‌های (۳ و ۴) ارائه شده است. شایان ذکر است که پیش از تحلیل واریانس چندمتغیره ابتدا برای بررسی پیش فرض همگنی واریانس‌ها از آزمون لوین استفاده شد که این آزمون برای هیچ کدام از متغیرها معنی دار نبود، در نتیجه استفاده از آزمون تحلیل واریانس بلا مانع است. همچنین برای بررسی همگنی ماتریس واریانس-کوواریانس‌ها از آزمون ام‌باکس استفاده شد و نتایج نشان داد که مقدار ام‌باکس معنی دار نیست و در نتیجه پیش فرض تجانس بین ماتریس واریانس-کوواریانس‌ها برقرار است.

جدول (۳) نتایج حاصل از تحلیل واریانس چندمتغیره (مانوا) بر نمره‌های رفتار سرقت علمی و عوامل مؤثر بر سرقت علمی بین دو گروه دانشجویان استعداد درخشان و سایر دانشجویان

نام آزمون	مقدار	df فرضیه	df خطا	F	سطح معنی داری
اثر پیلائی	۰/۳۸۴	۸	۱۴۷	۱۱/۴۵	۰/۰۰۱
لامبدای ویکلز	۰/۶۱۶	۸	۱۴۷	۱۱/۴۵	۰/۰۰۱
اثر هتلینگ	۰/۶۲۳	۸	۱۴۷	۱۱/۴۵	۰/۰۰۱
بزرگ‌ترین ریشه روی	۰/۶۲۳	۸	۱۴۷	۱۱/۴۵	۰/۰۰۱

همان‌طور که در جدول (۳) ملاحظه می‌شود، اثر گروه بر ترکیب خطی متغیرهای وابسته معنی دار است. به همین دلیل برای بررسی اینکه این تأثیر بر کدام یک از متغیرهای وابسته معنی دار است از تحلیل واریانس چندمتغیره استفاده شده است که نتایج آن در جدول (۴) ارائه شده است.

جدول (۴) نتایج حاصل از تحلیل واریانس چندمتغیره برای مقایسه نمره‌های رفتار سرقت علمی و عوامل مؤثر بر سرقت علمی بین دو گروه دانشجویان استعداد درخشان و سایر دانشجویان

منبع تغییرات	متغیر وابسته	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری
گروه	نگرش مثبت دانشجویان در مورد سرقت علمی	۱۲/۷۲۶	۱	۱۲/۷۲۶	۲۰/۵۱۰	۰/۰۰۱
	فقدان خودکارآمدی دانشجویان	۵/۷۶۹	۱	۵/۷۶۹	۷/۹۸۲	۰/۰۰۱
	نبود قوانین و ساز و کار مناسب	۵/۱۴۶	۱	۵/۱۴۶	۳/۵۲۰	۰/۰۶۳
	مدرک‌گرایی	۱۶/۰۲۶	۱	۱۶/۰۲۶	۱۱/۹۵۲	۰/۰۰۱
	فقدان آموزش در رابطه با سرقت علمی	۲۳/۲۰۵	۱	۲۳/۲۰۵	۳۰/۲۶۹	۰/۰۰۱
	نداشتن ترس از تنبیه	۱۶/۶۷۳	۱	۱۶/۶۷۳	۱۲/۰۸۰	۰/۰۰۱
	فضاهای الکترونیکی و مجازی	۱/۴۴۲	۱	۱/۴۴۲	۱/۰۷۷	۰/۳۰۱
	رفتار سرقت علمی	۵۳/۷۲۲	۱	۵۳/۷۲۲	۳۴/۶۸۲	۰/۰۰۱

با توجه به جدول (۴) نتایج تحلیل واریانس چندمتغیره نشان داد که بین دانشجویان استعداد درخشان و سایر دانشجویان از نظر نگرش مثبت دانشجویان در مورد سرقت علمی، فقدان خودکارآمدی دانشجویان، مدرک‌گرایی، فقدان آموزش مناسب در رابطه با سرقت علمی و ترس نداشتن از تنبیه و مؤاخذه شدن، تفاوت معنی داری وجود دارد. بر اساس نتایج به دست آمده میانگین نمره‌های نگرش مثبت دانشجویان در مورد سرقت علمی در سایر دانشجویان ($\bar{X}=۳/۶۱$)، از میانگین نمره‌های نگرش مثبت دانشجویان در مورد سرقت علمی در دانشجویان استعداد درخشان ($\bar{X}=۳/۰۷$) به طور معنی داری بیشتر است ($F=۲۰/۵۱$, $P < ۰/۰۰۱$). افزون بر این، میانگین نمره‌های فقدان خودکارآمدی در سایر دانشجویان ($\bar{X}=۳/۴۹$)، از میانگین نمره‌های فقدان خودکارآمدی در دانشجویان استعداد درخشان ($\bar{X}=۳/۱۰$) به طور معنی داری بیشتر است ($F=۷/۹۸$, $P < ۰/۰۰۱$). همچنین میانگین نمره‌های مدرک‌گرایی در سایر دانشجویان ($\bar{X}=۳/۱۰$)، از میانگین نمره‌های مدرک‌گرایی در دانشجویان

استعداد درخشان ($\bar{X}=2/46$) به طور معنی داری بیشتر است ($F=11/95, P < 0/001$). میانگین نمره‌های فقدان آموزش مناسب در رابطه با سرقت علمی در سایر دانشجویان ($\bar{X}=2/75$)، از میانگین نمره‌های فقدان آموزش مناسب در رابطه با سرقت علمی در دانشجویان استعداد درخشان ($\bar{X}=1/98$) به طور معنی داری بیشتر است ($P < 0/001$)، همچنین میانگین نمره‌های نداشتن ترس از تنبیه و مؤاخذه شدن در سایر دانشجویان ($\bar{X}=3/76$)، از میانگین نمره‌های نداشتن ترس از تنبیه و مؤاخذه شدن در دانشجویان استعداد درخشان ($\bar{X}=3/11$) به طور معنی داری بیشتر است ($P < 0/001$)، همچنین نتایج نشان داد که میانگین نمره‌های رفتار سرقت علمی در سایر دانشجویان ($\bar{X}=3/33$)، از میانگین نمره‌های رفتار سرقت علمی در دانشجویان استعداد درخشان ($\bar{X}=2/16$) به طور معنی داری بیشتر است ($F=34/68, P < 0/001$). شایان ذکر است که در دو عامل نبود قوانین و ساز و کار مناسب برای سرقت علمی و وجود فضاهاى الکترونیکی و مجازی بین دو گروه، تفاوت معنی داری بین دو گروه مشاهده نشد.

بحث و نتیجه گیری

هدف این پژوهش، مقایسه رفتار سرقت علمی و عوامل مؤثر بر سرقت علمی بین دانشجویان استعداد درخشان و عادی بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که میانگین نمره سایر دانشجویان در رفتار سرقت علمی به طور معنی دار بالاتر از دانشجویان استعداد درخشان بود. همچنین از نظر عوامل مؤثر بر سرقت علمی، میانگین نمره سایر دانشجویان در خرده‌مقیاس‌های نگرش مثبت دانشجویان در مورد سرقت علمی، فقدان خودکارآمدی دانشجویان، مدرک‌گرایی، فقدان آموزش مناسب در رابطه با سرقت علمی و نداشتن ترس از تنبیه و مؤاخذه شدن به طور معنی داری بالاتر از دانشجویان استعداد درخشان بود و در دو خرده‌مقیاس نبود قوانین و ساز و کار مناسب برای سرقت علمی و وجود فضاهاى الکترونیکی و مجازی بین دو گروه تفاوت معنی داری مشاهده نشد. این یافته با یافته‌های پاپواک و همکاران (۲۰۱۰)، هریس (۲۰۰۲)، پارک (۲۰۰۳)، بهادری و همکاران (۱۳۹۱)؛ زمانی و همکاران (۱۳۹۲) و فعلی و همکاران (۱۳۹۱) همسو است و یافته‌های همدیگر را تأیید می‌کنند.

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که از عوامل بسیار مؤثر در سرقت علمی، نگرش مثبت دانشجویان به این پدیده است (پاپواک و همکاران، ۲۰۱۰). همان‌طور که

یافته‌های این پژوهش نشان داد نگرش سایر دانشجویان به سرقت علمی در مقایسه با دانشجویان استعداد درخشان مثبت‌تر است. در واقع، سایر دانشجویان توجیه و تبیین‌های متعددی برای کار ناشایست سرقت علمی ارائه می‌کنند و این پدیده را کمتر از دانشجویان استعداد درخشان ناپسندیده و غیراخلاقی ارزیابی می‌کنند (بلیک-زولی، ۲۰۰۸). همین کمتر بودن نگرش منفی به سرقت علمی باعث می‌شود که سایر دانشجویان بیشتر به سرقت علمی روی آورند.

افزون بر این، مهارت‌های نگارش و دانش علمی سایر دانشجویان نسبت به دانشجویان استعداد درخشان ضعیف‌تر است که این امر به نوبه خود باعث کاهش دانش و آگاهی فرد در مورد سرقت علمی می‌شود (ریان و همکاران، ۲۰۰۹). در واقع دانشجویی که فاقد مهارت‌های نگارش و دانش علمی است، استفاده از عبارات دیگران و کپی کردن از مقاله‌های قبلاً منتشر شده را اجتناب‌ناپذیر می‌داند. همچنین این دانشجویان با قوانین مالکیت معنوی آشنا نیستند (پاپواک و همکاران، ۲۰۰۸) که مجموع این عوامل یعنی کم بودن دانش و آگاهی در مورد سرقت علمی باعث می‌شود که سایر دانشجویان در مقایسه با دانشجویان استعداد درخشان، بیشتر مرتکب سرقت علمی شوند.

قوانین و استانداردهای دشوار علمی نیز در سرقت علمی سایر دانشجویان مؤثر است؛ زیرا آنها توانمندی لازم برای دستیابی به آن استانداردها را ندارند و در نتیجه برای عبور از آن استانداردها ناچار به ارتکاب سرقت علمی می‌شوند. این موضوع مورد تأیید بلیک-زولی (۲۰۰۷) و هارباک و همکاران (۲۰۰۴) است که معتقدند نگرش و رفتار افراد به شدت تحت تأثیر استانداردهای جامعه‌شان است. قوانین و بخشنامه‌های وزارت علوم از قبیل پذیرش دانشجویان با توجه به معدل و داشتن مقاله در مقاطع بالای تحصیلی نظیر کارشناسی ارشد و دکتری نیز بر سرقت علمی سایر دانشجویان مؤثر است. زیرا سایر دانشجویان در مقایسه با دانشجویان استعداد درخشان در نوشتن مقاله و کارهای علمی خودکارآمدی ندارند و برای اینکه شرایط لازم برای پذیرش در مقاطع تحصیلی بالاتر را کسب کنند، به سرقت علمی روی می‌آورند (زمانی و همکاران، ۱۳۹۲).

نبود آموزش‌های پیش از دانشگاه و ناکافی بودن آموزش‌های دانشگاهی درباره چگونگی مقاله‌نویسی، منبع‌نویسی، استناددهی و شناساندن و تفهیم عواقب سرقت علمی از دیگر عواملی است که باعث می‌شود سایر دانشجویان در مقایسه با

دانشجویان استعداد درخشان بیشتر مرتکب سرقت علمی شوند. زیرا دانشجویان استعداد درخشان با توجه به توانمندی‌های خود بدون آموزش، دانش و مهارت‌های لازم در رابطه با مقاله‌نویسی، منبع‌نویسی، استناددهی و سرقت علمی را کسب می‌کنند اما سایر دانشجویان، دانش و مهارت‌های لازم در این زمینه را کسب نمی‌کنند و در نتیجه بیشتر مرتکب سرقت علمی می‌شوند. یافته‌های زمانی و همکاران (۱۳۹۲) این موضوع را تأیید می‌کند.

نداشتن ترس از تنبیه و مؤاخذه شدن از عواملی است که باعث می‌شود سایر دانشجویان در مقایسه با دانشجویان استعداد درخشان بیشتر مرتکب سرقت علمی شوند. در تبیین این یافته می‌توان گفت که دانشجویان استعداد درخشان در دانشگاه، دانشکده و نزد استادان دارای اعتبار علمی بیشتری هستند و ترس از لطمه وارد شدن به اعتبار علمی آنان باعث می‌شود تا کمتر مرتکب سرقت علمی شوند؛ اما این موضوع در مورد سایر دانشجویان کاملاً برعکس است و احتمالاً سایر دانشجویان بیشتر مرتکب سرقت علمی می‌شوند تا بتوانند در دانشگاه، دانشکده و نزد استادان برای خود اعتبار علمی کسب کنند.

شایان ذکر است که در این پژوهش در دو خرده‌مقیاس نبود قوانین و ساز و کار مناسب برای سرقت علمی و وجود فضاهای الکترونیکی و مجازی بین دو گروه دانشجویان استعداد درخشان با سایر دانشجویان تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. در تبیین این یافته باید بیان کرد که هر دو علل مذکور برای هر دو گروه دانشجویان استعداد درخشان با سایر دانشجویان به شیوه یکسان وجود دارد و در نتیجه دو گروه از نظر این دو عامل تفاوت معنی‌داری با هم ندارند.

شایان ذکر است که این پژوهش فقط روی دانشجویان دانشگاه شیراز صورت گرفت، بنابراین تعمیم نتایج آن به دانشجویان سایر دانشگاه‌ها باید با احتیاط صورت گیرد. به پژوهشگران آینده پیشنهاد می‌شود این پژوهش را روی دانشجویان سایر دانشگاه‌ها انجام دهند. همچنین پیشنهاد می‌شود رفتار سرقت علمی و عوامل مؤثر بر سرقت علمی در دانشجویان رشته‌های علوم پایه، علوم انسانی و فنی و مهندسی مقایسه شود. افزون بر این، با توجه به اهمیت و نقش سرقت علمی در محیط‌های دانشگاهی و پیشرفت علمی کشور پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها در آغاز ورود دانشجویان به دانشگاه، برای دانشجویان جدیدالورود، راهنمایی‌های آموزشی مؤثر در رابطه با سرقت علمی ارائه کنند و کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزش آشنایی با سرقت

علمی و روش‌های پیشگیری از آن را برای آگاهی دانشجویان در این زمینه برگزار کنند. همچنین پیشنهاد می‌شود با توجه به اهمیت موضوع، برنامه‌های مداخله‌ای به‌منظور ارتقاء نگرش، دانش و مهارت‌های آنها در رابطه با مقاله‌نویسی، منبع‌نویسی، استناددهی و سرقت علمی در دانشگاه‌ها برگزار شود و بهتر است راهنمایی‌های ضروری و خدمات مشاوره‌ای در رابطه با سرقت علمی ابتدای هر ترم تحصیلی به دانشجویان ارائه شود. افزون بر موارد یاد شده پیشنهاد می‌شود استادان تکالیف درس‌ها و پایان‌نامه‌ها را بر اساس توانمندی دانشجویان ارائه بدهند و انتظارات و خواسته‌هایشان را متناسب با توانایی دانشجویان هماهنگ کنند و تفاوت‌های فردی دانشجویان را مد نظر قرار دهند.

ملاحظه‌های اخلاقی

موضوعات اخلاقی همچون؛ سرقت ادبی، رضایت آگاهانه؛ انتشار چندگانه و ... در پژوهش حاضر مورد توجه قرار گرفته‌اند.

سپاسگزاری

از همه دانشجویانی که به‌عنوان آزمودنی در این پژوهش مشارکت داشتند، صمیمانه قدردانی می‌شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- اجاقی، رضوان؛ کیوان آرا، محمود؛ چشمه‌سهرابی، مظفر و پاپی، احمد (۱۳۹۰). تحلیل آسیب‌شناسی تقلب و سرقت علمی: بر اساس یک تحقیق کیفی. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۳۸، ۱۰۶۳-۱۰۷۳.
- اکبری، پریا و عبدالحی فر، مظفر (۱۳۹۲). سرقت علمی، پلاگیاریسم، علل و ابعاد آن. *فصلنامه سرامیک ایران*، ۳۳، ۳۹-۴۷.
- بهادری، محمدکریم؛ ایزدی، مرتضی و حسین‌پورفرد، محمدجواد (۱۳۹۱). دستبرد علمی: مفاهیم، عوامل و راهکارها. *مجله طب نظامی*، ۵۳، ۱۶۸-۱۷۷.
- درودی، فریبرز (۱۳۹۳). سرقت ادبی و علمی. *کتاب ماه کلیات*، ۱۷ (۱۹۷)، ۵۹-۶۴.
- زمانی، بی‌بی عشرت؛ عظیمی، سید امین و سلیمانی، نسیم (۱۳۹۱). مقایسه عوامل مؤثر بر سرقت علمی برحسب جنسیت و رشته تحصیلی از دیدگاه دانشجویان. *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، ۲۱، ۲۴-۳۵.
- زمانی، بی‌بی عشرت؛ عظیمی، سید امین و سلیمانی، نسیم (۱۳۹۲). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر سرقت علمی دانشجویان دانشگاه اصفهان. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۱۹ (۶۷)، ۹۱-۱۱۰.
- کیوان آرا، محمود؛ اجاقی، رضوان؛ چشمه‌سهرابی، مظفر و پاپی، احمد (۱۳۹۲). گونه شناسی تقلب‌ها و سرقت‌های علمی، با استفاده از شناخت تجربیات صاحب‌نظران در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. *مدیریت اطلاعات سلامت*، ۱۰ (۳۱)، ۴۴۹-۴۶۰.
- ستوده، هاجر؛ رفیع، نجمه و میرزایی، زهرا (۱۳۸۹). نگاهی به دستبرد علمی و راهکارهای پیشگیری و پیگیری آن. *فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۵۲، ۲۷-۵۰.
- سهرابی، محمدرضا (۱۳۹۱). دستبرد علمی: مصداق‌ها و روش‌های پیشگیری از آن مقاله مروری. *فصلنامه ژنتیک در هزاره سوم*، ۱۰ (۳۸)، ۲۸۱۶-۲۸۲۳.
- فعلی، سعید؛ بیگلری، نگین و پزشکی‌راد، غلامرضا (۱۳۹۱). نگرش و رفتار دانشجویان دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس در زمینه سرقت علمی. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۶۵، ۱۳۳-۱۵۱.
- نورمحمدی، حمزه‌علی (۱۳۹۳). سرقت علمی: مصادیق و راهکارها. *کتاب ماه کلیات*، شماره ۱۹۷، ۶-۹.

- Ahmadi, A. (2014). Plagiarism in the academic context: A study of Iranian EFL learners. *Research Ethics*, 10 (3), 151-168.
- Bilic-Zulle, L. (2007). Scientific integrity - the basis of existence and development of science. *Biochemical Medicen*, 17, 143-150.
- Bilic-Zulle, L.; Azman, J.; Frkovic, V. & Petrovecki, M. (2008). Is there an effective approach to deterring students from plagiarizing? *Science and Engineering Ethics*, 14,139-47
- Gilbert, F. J. & Denison. A. R. (2003). Research misconduct. *Clinical Radiology*, 58, 499-504.
- Harris, R. (2002). *Using sources effectively: Strengthening your writing and avoiding plagiarism*. Los Angeles: Pyczak Publishing.
- Hrabak, M.; Vujaklija, A.; Vodopivec, I.; Hren, D., Marusic, M. & Marusic, A. (2004). Academic misconduct among medical students in a post-communist country. *Medical Education*, 38, 276-285.
- Ibegbulam, I. J. & Eze, J. U. (2015). Knowledge, perception and attitude of Nigerian students to plagiarism a case study. *IFLA Journal*, 41(2), 120-128.
- Martin, D. F. (2005). Plagiarism and technology: A tool for coping with plagiarism. *The Journal of Education for Business*, 80 (3), 149-52.
- Park, C. (2003). In other (people's) words: Plagiarism by university students - literature and lessons. *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 28, (5), 471-488.
- Pupovac, V.; Bilic-Zulle, L. & Petrovecki, M. (2008). On academic plagiarism in Europe: An analytical approach based on four studies. *Digithum*, 10, 13-19.
- Pupovac, V.; Bilic-Zulle, L., Mavrinac, M. & Petrovecki, M. (2010). Attitudes toward plagiarism among pharmacy and medical biochemistry students – cross-sectional survey study. *Biochemia Medica*, 20 (3), 307-313.
- Ryan, G.; Bonanno, H.; Krass, I., Scouller, K., Smith, L. (2009). Undergraduate and postgraduate pharmacy students' perceptions of plagiarism and academic honesty. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 73 (6), 1-8.
- Seifried, E.; Lenhard, W. & Spinath, B. (2015). Plagiarism Detection: A Comparison of Teaching Assistants and a Software Tool in Identifying Cheating in a Psychology Course. *Psychology Learning & Teaching*, 14 (3), 236-249.
- Stappenbelt, B. (2012). Plagiarism in mechanical engineering education: a comparative study of international and domestic students. *International Journal of Mechanical Engineering Education*, 40 (1), 24-41.

- Yeo, S. (2007). First-year university science and engineering students' understanding of plagiarism. *Higher Education Research & Development*, 26 (2), 199 - 216.
- Yeung, A. H.; Chu, C. B.; Chu, S. K. W. & Fung, C. (2016). Exploring Junior Secondary Students' Plagiarism Behavior. *Journal of Librarianship and Information Sciences*. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0961000616666625>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی